

De representatie van Marokkaans- Nederlandse moslimjongeren in de televisieserie LIJN 32

Cursus: Bachelor Eindwerkstuk

Sarah Ibrahim 3349314

Blok 4 2012

Thema: Media, Identiteit, Etniciteit

Begeleider: Harold Pflug

Juni 2012

Aantal woorden: 5504

Inhoudsopgave	P.
1. Inleiding	3
2. Identiteitvorming van Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren	5
2.1 Identiteit	5
2.2 Constructie van de moslimidentiteit	5
2.3 Verschillende invullingen van de Islam	7
2.4 Frames van etniciteit	9
3. Representatie van Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren in LIJN 32	12
3.1 Een narratologische analyse van LIJN 32	12
3.2 De etniciteitframes in LIJN 32	14
4. Een representatie van de werkelijkheid?	16
5. Conclusie	19
6. Literatuurlijst	21

1. Inleiding

Sinds de aanslagen op de Twin Towers in de Verenigde Staten op 11 september 2001 en de moord op Theo van Gogh is de positie van moslims in Nederland behoorlijk veranderd. Hun integratieproces werd al in de jaren negentig bevestigd door Frits Bolkestein, maar deze twee heftige gebeurtenissen zorgden ervoor dat de Islam en daarmee de moslims in een negatief daglicht kwamen te staan. Het waren niet zozeer de moslims zelf, maar wel de islamitische cultuur die als oorzaak van de problemen werd aangegeven.(Ellian, 39-40) Met de komst van politieke partijen als Lijst Pim Fortuyn en de Partij Voor de Vrijheid onder leiding van Geert Wilders wordt de kwaadaardigheid van de Islam nog meer onder de aandacht gebracht en wordt er gepleit voor het bestrijden van deze godsdienst. De PVV maakt bovendien geen onderscheid tussen gematigde en radicale moslims en streeft naar assimilatie van allochtonen aan de Nederlandse cultuur.(Wansink, 72-73) Maar hoe eenvoudig is deze aanpassing? Kunnen allochtonen zich wel eenvoudig verbinden met de Nederlandse cultuur?

In tijden waarin de politiek zich volop met deze situatie bezig houdt, speelt de media in op de problematiek. Naast vele debatprogramma's en talkshows kwamen de KRO en NCRV begin 2012 met de Nederlandse dramaserie LIJN 32. Centraal in deze serie staat de aanwezigheid van een opkomende extreem rechtse politiek en het verzet tegen allochtonen en hun geloofsovertuigingen. De serie lijkt op het eerste gezicht bepaalde stereotype beelden van Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren te willen ontcrachten. In deze scriptie wil ik onderzoeken in hoeverre het beeld van de Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren in deze serie overeenkomt met hoe deze jongeren zichzelf zien in de Nederlandse samenleving. De constructie van de identiteiten van deze jongeren is hierbij van groot belang, omdat deze identiteit bepaalt hoe zij zich verhouden tot andere bevolkingsgroepen.

Voor mijn onderzoek zal ik verschillende publieksonderzoeken bestuderen waarin Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren uitweiden over de manier waarop hun identiteit vorm krijgt. Mijn hoofdvraag is als volgt: "Hoe verhouden de representaties van de Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren in de Nederlandse dramaserie LIJN 32 zich tot de manier waarop deze jongeren zichzelf zien en de vorm die zij krijgen in het betreffende discours?"

Deze vraag zal ik beantwoorden middels drie deelvragen, namelijk:

- “Op welke manier geven Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren vorm aan hun identiteit en hoe komen zij naar voren binnen het betreffende discours?”
- “Hoe worden de Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren gerepresenteerd in LIJN 32?”
- “Hoe verhoudt deze representatie zich tot de manier waarop Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren zichzelf zien?”

Om een antwoord te geven op de eerste deelvraag zal ik verschillende onderzoeken bestuderen waarin Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren de kans hebben gekregen om aan te geven hoe zij hun identiteit bepalen. Om te achterhalen hoe een identiteit is opgebouwd is het immers van groot belang dat degene waartoe de identiteit behoort zelf aan het woord komt. Mijn tweede deelvraag zal ik beantwoorden door een narratologische analyse van de serie LIJN 32 uit te voeren, waarbij de nadruk zal liggen op de twee Marokkaans-Nederlandse hoofdpersonages in de serie met een moslimachtergrond. Tot slot zal ik om mijn derde hoofdvraag te beantwoorden ingaan op de verhouding tussen mijn bevindingen. Hier zal ik nader ingaan op hoe de identiteiten en identiteitsconstructies van de Marokkaans-Nederlandse hoofdpersonages uit LIJN 32 zich verhouden tot de identiteitsconstructies van Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren zoals deze naar voren komt in verschillende onderzoeken. Middels deze deelvragen heb ik antwoord gegeven op mijn hoofdvraag en dit antwoord zal opnieuw worden geformuleerd in de conclusie.

2. Identiteitvorming van Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren

2.1 Identiteit

Een identiteit van een persoon is een gegeven dat niet eenvoudig te achterhalen en te benoemen is. Volgens Stuart Hall heeft dit te maken met het feit dat een identiteit een productie is, het is nooit compleet maar altijd in ontwikkeling. (Hall, 222) Hij spreekt in termen van een 'culturele identiteit', wat hij ziet als een identiteit die volop in beweging is en altijd onderhevig is aan een bepaalde geschiedenis en cultuur. Het is flexibel en in staat om voortdurend te transformeren, afhankelijk van machtsverhoudingen. (Hall, 225)

Volgens de identiteitstheorieën van Erikson zijn er bij de identiteitsvorming twee dingen die een belangrijke rol spelen, namelijk exploratie en binding. Exploratie is het experimenteren met verschillende alternatieve keuzemogelijkheden. Een identiteit kan worden ontwikkeld door verschillende opties uit te proberen en dit maakt het individu bovendien flexibel in het omgaan met veranderingen en uitdagingen in de toekomst. Een binding is de keuze die een individu maakt als het gaat om relaties, school en ideologie. Deze bindingen geven goed weer welke innerlijke ontwikkelingen zich voltrekken binnen een individu en welke maatschappelijke verwachtingen er ontstaan. (Ketner 2009, 74)

Hoewel volgens Erikson zowel exploratie als binding van uiterst belang zijn om een identiteit te kunnen vormen, wordt dit volgens Ketner vooralsnog bemoeilijkt voor een groot deel van de Marokkaans-Nederlandse jongeren. In de Nederlandse samenleving wordt men aangemoedigd om zich te exploreren en zelfontplooiing staat centraal. Aan de andere kant is de experimentele adolescentiefase volgens de Marokkaanse ouders geen fase waarin geëxperimenteerd mag worden. (Ketner 2009, 74-75)

Erikson meent dat ideologie een belangrijk aspect is van identiteit en dat religie de functies van een ideologie goed kan vervullen. Bovendien zouden volgens Ketner andere identiteitsdomeinen makkelijker vorm kunnen krijgen vanuit de moslimidentiteit. (Ketner 2009, 80)

2.2 Constructie van de moslimidentiteit

Door de komst van de PVV, de aanslagen op 11 september en de moord op van Gogh krijgen Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren steeds meer de indruk dat

ze als moslim worden benaderd in plaats van als Marokkaan. De benaming heeft een negatieve connotatie, omdat deze vaak in verband wordt gebracht met extremisme en terrorisme. (Demant, 40) Doordat zij zich in hun dagelijks leven voortdurend zien als moslim, gaan zij zich volgens Ketner ook steeds meer in termen van die deelidentiteit zien en zullen zij zich zo gedragen. (Ketner 2009, 83).

De moslimidentiteit biedt Marokkaans-Nederlandse jongeren veel houvast in de Nederlandse samenleving, meer dan de Marokkaanse identiteit. Jongeren kunnen de Islam op eigen wijze representeren en zo hun eigen koers varen. Culturele tegenstellingen tussen jongeren met verschillende etnische achtergronden kunnen middels een moslimidentiteit worden overbrugd. (Ketner 2009, 82) Deze islamitische identiteit geeft hen een sterk groepsgevoel omdat de ideologie deze individuen verbindt in een collectieve veiligheid en solidariteit. (Ketner 2009, 82)

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de moslimidentiteit voor Marokkaanse jongeren een van de belangrijkste deelidentiteiten is. In veel gevallen kennen ze zelf een groter belang toe aan moslim zijn dan aan de nationale of etnische identiteit. (Ketner 2009, 79) De moslimidentiteit is bovendien hun eigen keuze, dus het benadrukken ervan is belangrijk. Volgens het onderzoek van Ketner beschrijven jongeren zich vooral als moslim. De moslimidentiteit is voor de Marokkaanse jongeren belangrijk voor het hele gevoel van identiteit. Het is een manier van leven, ze voelen zich niet eenduidig Marokkaan of Nederlander. (Ketner 2010, 51)

Ook Demant concludeert dat de etnisch-religieuze betrokkenheid sterker is dan de etnisch-nationale betrokkenheid. (Demant, 17) De etnisch-nationale betrokkenheid is in sommige gevallen minimaal. In Nederland ontstaan regelmatig spanningen tussen verschillende Marokkaanse gemeenschappen. Migranten uit het Rifgebergte vormen hun gemeenschappen met mensen uit hetzelfde herkomstgebied terwijl migranten uit Marokkaanse steden buiten het Rifgebergte ook veel contact hebben met mensen buiten het eigen herkomstgebied en met autochtone Nederlanders. (Demant, 38)

Uit onderzoek van Pels, de Gruijter en Lahri blijkt dat Marokkaans-Nederlandse jongeren een gemengd oordeel hebben over moslim zijn. Aan de ene kant is het goed mogelijk om je te kunnen uiten als moslim, maar tegelijkertijd

zeggen ze moeite te hebben met hun publieke optreden als moslim. Het gaat er met name om dat de moslimidentiteit negatief in het daglicht wordt gezet door de media, waardoor jongeren het gevoel krijgen dat ze niet als volwaardig burger worden geaccepteerd.(Pels, 18)

Voornamelijk de hoogopgeleide moslims zijn van mening dat in Nederland te negatief tegen de Islam wordt aangekeken. Ongeveer 80% van de Marokkaanse moslims met een hbo/wo opleiding blijkt deze mening te hebben volgens onderzoek van Stokkom. Dit sluit aan bij het feit dat de hoogopgeleide allochtonen zich minder geaccepteerd voelen in Nederland. (Stokkom, 58)

Demant en Pels concluderen uit hun onderzoek dat jongeren stellen dat het geloof uit henzelf komt en dat ze er zelf verantwoordelijk voor zijn. De ouders zijn onwetend en hebben in hun opvoeding niet de Islam maar de Marokkaanse cultuur doorgegeven. (Demant, 65) De jongeren hebben de basis meegekregen van hun ouders, maar zij zijn zo laag opgeleid dat ze weinig weten van de Islam. Jongeren moeten dus zelf actief op zoek gaan en lezen om er meer over te weten te komen. (Demant, 65)

Veel jongeren blijken aan de Islam hun eigen selectieve en creatieve invullingen te geven, afhankelijk van de persoonlijke, etnische en politieke sfeer. (Phalet 2000, 9). Er lijkt een trend naar individualisering ontstaan waarbij tegelijkertijd sprake is van een liberalisering van de Islam onder allochtone jongeren (Phalet 2000, 23) Dit is voornamelijk het geval bij vrouwen, mannen nemen voor alsnog een meer conformistische houding aan. (Phalet 2000, 28)

Volgens Martijn de Koning is de constructie van de moslimidentiteit het resultaat van keuze en individuele reflectie. Autonomie en authenticiteit staan centraal bij het maken van keuzes en het reflecteren daarover. De reflecties worden vaak gezien als de kern van een moderne identiteit. (de Koning, 31)

Marokkaans-Nederlandse jongeren zouden hun Marokkaanse identiteit voorop zetten, vervolgens de identiteit van de stad wanneer ze wonen en tot slot de Nederlandse identiteit.(Phalet 2000, 34) Dit blijkt uit onderzoek van Phalet waarin zij Marokkaans-Nederlandse jongeren heeft ondervraagd in Rotterdam. Daarboven geven ze dus nog meer prioriteit aan hun moslimidentiteit.

2.3 Verschillende invullingen van de Islam

Dassetto en Nonneman hebben op basis van hun kennis van islamitische gemeenschappen en organisaties in Nederland en België een drievoudige typologie van de Islam gedefinieerd. De drie typen, ongebonden, culturele en godsdienstige moslims geven een beeld van de verschillende invullingen van de Islam door Turkse en Marokkaanse allochtonen. (Phalet 2004a, 81)

Het ongebonden type bestaat uit een minderheid die zich niet gebonden voelt door de Islam. Dit zijn zowel mensen die zich van de Islam afkeren als mensen zonder uitgesproken overtuiging. Voor het culturele type moslim verwijst de Islam naar hun culturele binding met een islamitisch erfgoed, maar zij koppelen dit los van religieuze regels en rituelen. (Phalet 2004a, 81)

Het godsdienstige type moslim beschouwt de Islam als religieuze leidraad in hun leven. Hier kunnen verschillende gradaties onderscheiden worden. Zo kunnen moslims persoonlijk godsdienstig zijn, waarbij ze zich niet betrekken bij een islamitische organisatie. Ook kunnen moslims actief participeren in islamitische organisaties waarbij de nadruk kan liggen op een strikte navolging van rituele praktijken. (Phalet 2004a, 81)

De meest extreme gradatie kenmerkt zich door militant activisme, waarbij de nadruk ligt op een islamisering van de samenleving. Aanhangers van deze stroming willen politieke machtsverwerving nastreven om een utopie van de ideale islamitische samenleving te verwezenlijken. (Phalet 2004a, 81)

Phalet heeft op basis van houdingen van allochtone jongeren ten opzichte van cultuurbehoud en intercultureel contact een indeling gemaakt van vier typen van interculturele relaties. Deze typen zijn assimilatie, integratie, separatie en marginalisatie. Onder assimilatie wordt verstaan eenzijdige aanpassing aan de dominante cultuur. Bij integratie is er sprake van combinaties van cultuurbehoud en intercultureel contact. Separatie houdt in het eenzijdig vasthouden aan de minderheidscultuur en marginalisatie tot slot omvat de resterende allochtonen die bij geen van beide culturen aansluiting vinden. (Phalet 2000, 77)

Op basis van deze indeling vindt Phalet een belangrijk verschil tussen de houding van jongeren in de privésfeer en de publieke sfeer. In de privésfeer wordt cultuurbehoud door allochtonen belangrijker gevonden en intercultureel contact minder belangrijk. Bijna tweederde deel van de Marokkaans-Nederlandse

ondervraagden kiest voor separatie, bijna een derde deel kiest voor integratie. Assimilatie en marginalisatie komen hier bijna niet voor. (Phalet 2000, 80)

In de publieke sfeer is de meerderheid van de Marokkaanse jongeren bereid om zich vooral te richten op de Nederlandse cultuur. Bijna tweederde van de jongeren kiest hier voor integratie, marginalisatie komt bijna niet voor en de overige jongeren kiezen gelijkmatig voor assimilatie en separatie.(Phalet 2000, 79)

Uit het onderzoek van Phalet blijkt ook dat allochtone jongeren in het algemeen minder belang hechten aan cultuurbehoud naarmate ze langer en hoger onderwijs volgen in Nederland. Doordat bij autochtone jongeren op den duur de acceptatie van andere culturen wordt bevorderd, draagt het onderwijs ertoe bij dat autochtonen en allochtonen meer naar elkaar toe groeien.(Phalet 2000, 82)

De meerderheid van de jongeren ziet het geloof vooral als een privézaak en om deze reden wordt het minder nodig gevonden om openlijk voor hun geloof uit te komen in de publieke ruimte. In sommige gevallen lijken zij hun moslimidentiteit zelfs af te schermen voor de buitenwereld.(Pels, 45-46)

Allochtonen mogen dan in sommige gevallen moeite hebben met het aanpassen aan de Nederlandse cultuur, in het land van herkomst worden zij als wereldburgers gezien met Nederlandse waarden en voorkeuren. (Hofstede, 15) Migranten ervaren tijdens vakanties een enorme cultuurschok, omdat ze onbewust meer uit Nederland in zich hebben opgenomen dan ze zich in Nederland realiseren. Kinderen van migranten vinden vaak geen aansluiting meer in het land van herkomst. (Hofstede, 15)

2.4 Frames van etniciteit

De deelname van allochtonen in Nederlandse soaps en sitcoms is zeer beperkt. Zij vervullen voornamelijk stereotype rollen als gastarbeiders en criminelen of het zijn aangepaste en geïntegreerde allochtonen die zich als autochtoon gedragen. (de Bruijn, 13) Kijkers uiten hun frustratie dat bij de meeste personages weinig culturele kenmerken te zien zijn. (de Bruijn, 14)

De Bruijn heeft op basis van etnische minderhedenpersonages vier frames van etniciteit geconstrueerd die bepalen op welke manier etnische minderheden in een televisieserie worden geplaatst. Deze vier frames zijn assimilatie, exotisch, discriminatie en complex.(de Bruijn, 74)

In het assimilatieframe hebben personages geen referentie naar hun etnische achtergrond. Ze verschillen enkel van blanke personages van kleur, maar dragen dezelfde kleding, spreken accentloos Nederlands en lijken te leven naar dezelfde cultuur. Dit frame komt in alle genres voor en wordt het meest gerepresenteerd door Surinaamse en Indische Nederlanders, ofwel de groepen afkomstig uit Nederlandse kolonies. Dit genereert het idee dat deze groepen goed geïntegreerd zijn in de Nederlandse cultuur.(de Bruijn, 74)

Het exotische frame is als een tegenhanger van het assimilatieframe. De personages in dit frame hebben etnische kenmerken en geeft hen de positie van 'de ander'. Relaties met blanke personages zijn vaak problematisch vanwege cultuurverschillen en zij behoren niet tot de gemeenschap van de serie. Ook dit frame komt in alle genres voor en met name de groepen die als arbeidsmigranten naar Nederland zijn gekomen, waaronder de Marokkaanse en Turkse Nederlanders worden in dit frame geplaatst. Hierdoor lijkt het alsof zij hun eigen cultuur behouden en zich niet aan willen passen aan de dominante Nederlandse cultuur.(de Bruijn, 74)

In het discriminatieframe wordt de afwijkende huidskleur of cultuur van etnische personages benadrukt en ingezet als reden voor discriminatie. Personages worden tegengewerkt door personages met een andere etnische achtergrond en bijgestaan door personages met dezelfde etnische achtergrond. Diverse etnische groepen komen in dit frame voor.(de Bruijn, 75)

In het complexe frame worden personages gerepresenteerd die actief vorm geven aan hun eigen etniciteit doordat zij bezig zijn met culturele betekenissen uit verschillende bronnen. Ze hebben persoonlijke relaties met personages met verschillende etniciteiten en kunnen tot verschillende gemeenschappen behoren. Etniciteit wordt in zulke verhaallijnen meestal gezien als iets dat 'onder constructie' is.(de Bruijn, 75)

In het volgende hoofdstuk wordt een narratologische analyse gegeven van de serie LIJN 32, waarbij de nadruk ligt op de verhaallijn van de Marokkaans-Nederlandse jongeren. Middels deze analyse wordt onderzocht hoe de verhalen van deze jongeren en met name hun identiteitsconstructie naar voren komen via de tekst. Aspecten als montage en cameravoering worden hier buiten beschouwing gelaten, omdat deze aspecten niet relevant zijn om mijn hoofdvraag te beantwoorden. De

uitkomsten van deze analyse worden vervolgens vergeleken met mijn bevindingen van mijn historiografische onderzoek als antwoord op de eerste deelvraag, om de serie te kunnen plaatsen binnen het discours.

3. Representatie van Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren in

LIJN 32

3.1 Een narratologische analyse van LIJN 32

De serie LIJN 32 speelt zich af in Amsterdam en bevat verschillende verhaallijnen die allemaal direct of indirect met elkaar verbonden zijn. Eén van deze verhaallijnen laat de situatie zien van twee Marokkaans-Nederlandse jongeren. Of zij bij aanvang van de serie moslim zijn, komt niet duidelijk naar voren. Zij verzetten zich niet tegen deze godsdienst, maar uiten ook niet op een bepaalde manier dat zij zich in deze godsdienst kunnen vinden. De twee centrale figuren in deze verhaallijn zijn Omar Amizien en Nadir Bezou. Omar is 16 jaar oud en zit in 4 VWO. Hij wil later iets doen met handel en export en heeft besloten te trouwen met een blonde vrouw en met haar een westers leven op te bouwen. Zijn familie komt niet in beeld in de serie. Nadir is 15 jaar en zit in 3 VMBO. Hij droomt van een carrière bij de politie als rechercheur. Zijn ouders zijn liberaal te noemen, goed geïntegreerd en de Islam lijkt op het eerste gezicht niet overduidelijk aanwezig.

De problematiek begint wanneer Nadir op school wordt ondervraagd naar aanleiding van een inbraak waarbij laptops zijn gestolen. Op de bewakingsbeelden is een jongen van allochtone afkomst te zien met hetzelfde jack als Nadir. Nadir brengt hier tegenin dat de halve stad met hetzelfde jack loopt en na een bevestiging van zijn vader dat hij thuis was, wordt Nadir niet als verdachte gezien. Diezelfde dag komen zowel Nadir als Omar in aanraking met de politie wanneer zij op de bus zitten te wachten. Ze worden kwaad als de buschauffeur weigert voor hen te stoppen en zij vervolgens weigeren hun identiteitsbewijs te tonen aan de politie die op dat moment in de buurt is. Ze worden, in tegenstelling tot de Nederlandse Tamara die ook haar identiteitsbewijs weigert te tonen, meegenomen naar het politiebureau en een aantal uur vastgezet in een cel. Nadir is door alle gebeurtenissen van die dag boos en in de cel ontwikkelt hij een haat tegen degenen die hem onrecht aandoen.

Nadir besluit dat het tijd is om in te grijpen. Omar stelt voor de grap voor om een bom te plaatsen, maar Nadir vat het serieus op en besluit een bom van klei in het stadhuis te plaatsen. Deze bom veroorzaakt een hoop ophef en wordt door de recherche gezien als dry-run: een testbom om te zien hoe snel de recherche

reageert, zodat de daders bij een echte bom weten wat hen te wachten staat. De recherche besluit om deze reden te doen alsof de bom echt was en de aanslag wordt in verband gebracht met terroristische aanslagen van moslims in Parijs. Vanaf dit moment verandert de situatie compleet. De vader van Nadir wordt gevraagd wanneer hij terug gaat naar Marokko en wordt vervolgens ontslagen. De oom van Nadir die uit Marokko komt en langs komt bij de familie wordt op het vliegveld gezien als mogelijke terrorist en Nadir krijgt te maken met vervelende confrontaties op zijn stageplaats. Verder worden in het land directe aanvallen op moskees gedaan en vinden pesterijen tegen allochtonen op grotere schaal plaats.

De haat en woede van Nadir en Omar wordt alleen maar groter. Waar Omar vooral nadenkt over hoe hij de situatie terug kan draaien, wordt Nadir geholpen door zijn oom. Deze laat hem kennis maken met de Koran en in het bijzonder het verhaal van Youssef. Youssef, de bekende slaaf uit Egypte, bleef geloven in zijn eigen onschuld omdat dat de waarheid was. Hij vond de weg naar innerlijke rust, de weg van de Jihad. De oom van Nadir raadt Nadir aan om dezelfde innerlijke rust te vinden door meer volgens de regels van de Islam te gaan leven. Vanaf dat moment besluit Nadir mee te gaan naar de moskee. Volgens de imam van de moskee is de weg van de jihad de enige juiste. Het is van belang om de jihad te gaan voeren.

De ouders van Omar en Nadir discussiëren over terug gaan naar Marokko. Beide moeders willen liever terug, maar de vader van Nadir peinst er niet over. Er is daar volgens hem geen toekomst. De oom van Nadir, de broer van zijn vader, noemt hem een slaaf in Nederland en zegt dat hij dat tot zijn dood zal blijven. De vader van Nadir stemt er niet mee in dat Nadir zich zo erg bezig houdt met de Islam. Hij verbiedt zijn zoon in een traditionele djellaba over straat te lopen en bestempelt zijn zoon als Hollander. Hij wil dat zijn zoon zich thuis kan voelen in Nederland.

Wanneer zijn oom om het leven komt bij een busongeluk omdat hij opnieuw wordt aangezien als terrorist, wordt het Nadir allemaal teveel. Hij wil het liefst niet meer toekijken, maar strijden tegen al het onrecht. De imam weet Nadir te overtuigen dat hij overmand is door verdriet en stelt voor te bidden.

Zowel Omar als Nadir maken een ontwikkeling door in de serie. Zij gaan op verschillende manieren om met hun woede. Omar vindt zijn rust bij zijn

Nederlandse vriendin Tamara en denkt na over een oplossing voor de oorzaak van het probleem. Nadir daarentegen zoekt voornamelijk de rust in zichzelf. Hij heeft daarbij weinig oog voor de buitenwereld, lost niet de kern van het probleem op, maar wel een manier waarop hij door kan gaan met leven. Hij krijgt meer inzicht in de Islam en de jihad en komt op deze manier tot de conclusie dat de Islam op een geheel verkeerde manier geïnterpreteerd wordt door Nederlanders. Hij wil dit niet veranderen, maar weet zich wel los te maken van wat anderen over hem denken.

3.2 De etniciteitframes in LIJN 32

De Marokkaans-Nederlandse personages in LIJN 32, Omar en Nadir en hun families, zijn goed ingeburgerd, maar desondanks is er een voortdurende referentie naar hun etnische achtergrond. Hoewel zij op een aantal momenten gediscrimineerd lijken te worden, kan worden gesteld dat ze voornamelijk de positie van ‘de ander’ toebedeeld krijgen. Er ontstaat een tweesplitsing binnen LIJN 32 tussen de niet-westerse allochtonen en de ‘Nederlanders’. Hierdoor lijkt het exotische frame als constructie van etniciteit de overhand te hebben. Echter, het is niet zo dat de Marokkaans-Nederlandse personages hun eigen cultuur willen behouden en zich niet willen aanpassen aan de dominante cultuur in Nederland.

Een voorbeeld hiervan is wanneer de vader van Nadir woedend wordt op het moment dat Nadir zich op een traditionele Marokkaanse manier kleedt in een djellaba. Het besef dat men zich in Nederland enigszins dient aan te passen aan de Nederlandse cultuur lijkt sterk aanwezig in dit gezin. Het complexe frame lijkt hier de overhand te hebben. De Marokkaans-Nederlandse personages geven actief vorm aan hun eigen etniciteit, doordat ze culturele betekenissen creëren met zowel de Nederlandse cultuur als de Marokkaanse cultuur. Zij hebben relaties met zowel Marokkaanse Nederlanders als Nederlanders, in het bijzonder Omar die een Nederlandse vriendin heeft. Hij maakt ook duidelijk dat Nederland voor hem zijn thuis is. Hij denkt wel eens na over Marokko, maar wil niet wonen in dit arme land waar hij zich niet thuis voelt. Hij is geboren in Nederland en beseft dat hij van geluk mag spreken dat hij hier is.

De etniciteit van Nadir lijkt het meest complex. Hij en zijn ouders zijn voortdurend bezig met Nederlandse waarden en normen, maar tegelijkertijd zoekt hij zijn toevlucht naar de Islam. Hij laat niet de Marokkaanse cultuur overheersen,

maar is voortdurend op zoek naar een balans om te kunnen leven in de Nederlandse samenleving enerzijds, maar tegelijkertijd wel zijn rust te vinden door middel van de Islam, zonder dat deze de overhand krijgt.

4. Een representatie van de werkelijkheid?

Wanneer we kijken naar hoe de representatie van Marokkaans Nederlandse (moslim)jongeren zich verhouden tot de manier waarop Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren zichzelf zien, kan het volgende geconcludeerd worden. Omar en Nadir lijken zich niet eenduidig Marokkaan of Nederlander te noemen, zoals Ketner uit haar onderzoeken concludeerde. (Ketner 2010, 51). Omar ziet Nederland wel als zijn thuis, omdat hij hier geboren is en zou niet terug willen naar Marokko, waaruit voorzichtig geconcludeerd kan worden dat hij zich waarschijnlijk onbewust meer Nederlander dan Marokkaan voelt.

In het begin van LIJN 32 is de moslimidentiteit niet zo sterk aanwezig. Pas na de vondst van de bom wordt de moslimidentiteit nadrukkelijk in een negatief daglicht geplaatst door een verband te trekken tussen deze plaatsing van de bom en de terroristische aanslagen in Parijs. Vanaf dat moment krijgen Omar en Nadir het gevoel dat ze niet meer geaccepteerd worden. Nadir ziet de moslimidentiteit die hij ontwikkelt onder begeleiding van zijn oom als een houvast in zijn leven en wil deze identiteit zelf ontdekken. Bovendien wil hij zijn eigen invulling aan het geloof geven; hij kiest alleen datgene uit dat voor hem van belang is om zo zijn innerlijke rust te vinden. Dit komt overeen met wat Ketner en Phalet beschrijven. Daar komt bij dat Nadir niet van huis uit aangemoedigd wordt om zich te verdiepen in de Islam. Zijn vader werkt dit zelfs tegen en in de serie wordt duidelijk dat zijn beide ouders niet actief de Islam uitdragen. Het is de vraag in hoeverre zij de Islam wel als richtlijn in hun leven zien. Ook Demant concludeerde dat kinderen vaak op zichzelf aangewezen zijn, omdat hun ouders zich niet goed verdiept hebben in de Islam. Nadir bevindt zich in een bijzondere positie, omdat zijn oom wel degelijk iets van de Islam weet.

Phalet concludeerde uit eigen onderzoek dat Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren de Marokkaanse identiteit voorop zetten, vervolgens de identiteit van de stad Rotterdam waarin zij wonen en tot slot de Nederlandse identiteit. Bijzonder is dat in LIJN 32 de verbondenheid met de stad Amsterdam, waar de serie zich afspeelt, niet aan de orde is gekomen. Ook lijkt er niet een duidelijke rangorde aanwezig te zijn tussen de Marokkaanse en Nederlandse identiteit van Omar en Nadir. Bij Omar lijkt de Nederlandse identiteit wel meer aanwezig dan de Marokkaanse identiteit, met name door zijn ideeën over zijn eigen

toekomstbeeld. De vader van Nadir noemt Nadir een Nederlander, waaruit zou blijken dat de Nederlandse identiteit overheerst. De vraag is hoe Nadir dit zelf ervaart. Doordat hij door de buitenwereld bestempeld wordt als ‘allochtoon’ en ‘moslim’, kan hij zichzelf meer als buitenstaander en dus als Marokkaan zien dan als Nederlander. Nadir spreekt dit niet direct uit en het is niet eenvoudig te achterhalen wat er wat betreft deze twee identiteiten precies in zijn hoofd omgaat.

Wanneer we de typologie van Dasetto en Nonneman hanteren, kan gesteld worden dat Omar een ongebonden moslim lijkt. Bij hem komt immers geen uitgesproken overtuiging naar voren. Nadir begint als een ongebonden moslim in de serie, die niet uit de Koran leest, maar gedurende de serie wordt hij een godsdienstige moslim die de Islam als religieuze leidraad in zijn leven ziet. Hij neigt naar radicale ideeën, maar weet zich te beheersen onder begeleiding van zijn oom en de imam. Of er op een bepaald moment in de serie bij Omar of Nadir sprake is van een culturele binding met de Islam is onduidelijk. De thuissituatie van Omar is gedurende de hele serie niet zichtbaar voor de kijker, waardoor niet te achterhalen valt in hoeverre het islamitisch erfgoed een rol speelt in hun leven.

Het gegeven van een culturele identiteit waar Stuart Hall over spreekt, is duidelijk zichtbaar in LIJN 32. De identiteit van Nadir is volop in ontwikkeling en lijkt op geen enkel moment uitontwikkeld te zijn. Er is een directe interactie tussen zijn identiteit en de omgeving. Verschillende gebeurtenissen als een negatieve ervaring met de politie en vervelende confrontaties op zijn stageplaats hebben invloed op de manier waarop de identiteit van Nadir en met name zijn moslimidentiteit vorm krijgt. In het bijzonder zijn het de machtsverhoudingen in de samenleving die zijn identiteit en ook die van Omar construeren. De Marokkaans-Nederlandse bevolkingsgroep wordt gezien als minderheidsgroep en wordt na de bommelding gezien als een groep die niet thuishoort in Nederland. Doordat Nadir en Omar deze stempel op zich gedrukt krijgen, heeft dit invloed op hun identiteitsvorming. Zij worden gezien als ‘de ander’ door een dominante bevolkingsgroep en gaan zich om die reden ook voelen als ‘de ander’.

Door zijn moslimidentiteit te ontwikkelen, krijgt Nadir het gevoel dat hij ergens bij kan horen waar hij geaccepteerd wordt. Zijn oom moedigt hem aan en in de moskee wordt hij met open armen ontvangen. Wat de rest van zijn omgeving daarvan vindt, maakt hem weinig uit. Hij lijkt niet de behoefte te hebben zijn moslimidentiteit af te schermen van de rest van de wereld en hij heeft geen moeite

met zijn publieke optreden als moslim. Zo loopt hij bijvoorbeeld met een djellaba over straat en heeft hij er geen moeite mee als mensen hem zo zien. Dit is in tegenstelling tot wat Pels concludeerde, maar kan te maken hebben met de radicale ideeën die Nadir ontwikkelt. (Pels, 18) Hij lijkt zich meer af te willen zetten tegen degenen die hem niet als volwaardige Nederlandse burger zien, dan dat hij een balans probeert te vinden tussen gewaardeerd worden in de Nederlandse samenleving en tegelijkertijd het ontwikkelen van een moslimidentiteit.

In de moskee en met zijn oom voelt Nadir een gevoel van verbondenheid. De Islam is hierbij de ideologie die hen een gevoel van verbondenheid geeft en zorgt voor een sterk groepsgevoel. Dit is in overeenstemming met wat Ketner concludeert. (Ketner 2009, 82)

Bij Nadir is er een duidelijk verschil in zijn houding in de privésfeer en in de publieke sfeer. In de privésfeer wordt zijn uiting als moslim onderdrukt door zijn vader. Zijn vader wil dat hij zich gedraagt als Nederlanders, ook binnenshuis. Nadir wenst zich te gedragen naar wat zijn vader van hem verwacht. In de publieke sfeer is het toezicht van zijn vader niet aanwezig, dus is Nadir vrij zich te gedragen hoe hij wil. In plaats van zich volledig te integreren, krijgt hij hier de mogelijkheid om zich vast te houden aan de minderheidscultuur en zich te uiten als moslim. Dit is precies het omgekeerde van wat Phalet concludeerde. (Phalet 2000, 80) Volgens haar zou cultuurbehoud in de privésfeer meer aanwezig zijn dan in de publieke sfeer en zou integratie belangrijker gevonden worden door jongeren in de publieke sfeer. Een mogelijke verklaring voor de tegengestelde situatie van Nadir is dat zijn ouders goed geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving en hun kinderen het goede voorbeeld willen geven. Nadir wordt aangemoedigd door zijn oom die niet geïntegreerd is in de Nederlandse samenleving, bovendien deze cultuur niet kent, en zijn neef op een fascinerende wijze kennis laat maken met iets dat bij zijn afkomst past.

5. Conclusie

Centraal in dit onderzoek staat de vraag “Hoe verhouden de representaties van de Marokkaans Nederlandse moslimjongeren in de Nederlandse dramaserie LIJN 32 zich tot de manier waarop deze jongeren zichzelf zien en de vorm die zij krijgen in het betreffende discours?”. Geconcludeerd kan worden dat het personage Nadir uit LIJN 32, los van zijn radicaliserende ideeën, een representatie van een Marokkaans-Nederlandse moslimjongere is die op diverse punten overeenkomt met de manier waarop Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren zichzelf zien volgens onderzoeken van onder andere Phalet, Ketner en Pels. Jongeren bepalen zelf in hoeverre zij zich in de Islam interesseren en leren zelfstandig over deze godsdienst of in de moskee. Ouders hebben in deze overdracht een zeer beperkte rol, omdat zij zich vaak minder actief bezig houden met de Islam. Bovendien besluiten jongeren te kiezen voor datgene dat hen aanspreekt in de Islam. Hun culturele identiteit is volop in ontwikkeling en onderhevig aan machtsverhoudingen in de Nederlandse samenleving. Dit geldt zowel voor Nadir als voor Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren volgens verschillende onderzoeken.

Het Marokkaans-Nederlandse personage Omar is weinig bezig met zijn moslimidentiteit. Hij is goed geïntegreerd in de Nederlandse samenleving en vastbesloten te trouwen met een Nederlandse vrouw. Hij voelt zich Nederlander, maar ziet tegelijkertijd het onrecht dat mensen in zijn omgeving wordt aangedaan. Omar wil de oorzaak van het probleem aanpakken en handelt hierin anders dan Nadir door niet voor de Islam te kiezen. De identiteitsvorming van Nadir lijkt het meest overeen te komen met die van Marokkaans-Nederlandse moslimjongeren volgens het onderzoek van Phalet. Zij gebruiken net als Nadir de Islam als richtlijn in hun leven en de moslimidentiteit is hun belangrijkste identiteit.

De representatie van de Marokkaans-Nederlandse jongeren in LIJN 32 komt dus op meerdere punten overeen met hoe Marokkaans-Nederlandse jongeren zichzelf zien volgens verschillende onderzoeken. Toch is er duidelijk verschil tussen de houdingen van Nadir en Omar. De vraag is of Omar een representatie is van een nieuwe generatie Marokkaans-Nederlandse jongeren die geheel wil leven volgens de Nederlandse cultuur en hierbij hun moslimidentiteit niet wil ontwikkelen en in de toekomst misschien zelfs helemaal kwijt zal raken. Of is Omar een uitzondering?

Gezien de onderzoeken die ik geraadpleegd heb gemiddeld vijf tot tien jaar geleden zijn uitgevoerd, is het relevant om te onderzoeken hoe de huidige situatie is. Door het politieke klimaat van de afgelopen jaren waarin de moslimidentiteit door Geert Wilders nog negatiever in het daglicht is komen te staan, is het interessant om te onderzoeken hoe dit de moslimidentiteit beïnvloedt. Zorgt deze politieke sfeer ervoor dat Marokkaans-Nederlandse jongeren in opstand komen en neigen naar radicale ideeën als Nadir, overwegen zij hun moslimidentiteit achter zich te laten of kiezen zij voor een middenweg zoals uit eerder onderzoek bleek? Onderzoek op grotere schaal dan voorheen en in verschillende regio's zou een antwoord op deze vraag kunnen geven.

6. Literatuurlijst

Bruin, J.T. de. 2005. *Multicultureel drama?* Amsterdam: Otto Cramwinckel.

Demant, Froukje en Trees Pels. 2006. Islam en gender bij Marokkaanse jongeren in Nederland. *Pedagogiek* 26 (2): 151-171.

Ellian A. 2007. Fortuyns erfenis: de geëmancipeerde immigrant. *Justitiële verkenningen: Vijf jaar na Fortuyn* 2: 31-43.

Hall, Stuart. 1994. Cultural Identity and Diaspora. *Colonial Discourse and Post-colonial Theory: a Reader*, red. Patrick Williams and Chrisman. London: Harvester Wheatsheaf, 392-401.

Hofstede, G. 2002 Culturele diversiteit in de Nederlandse samenleving. *Justitiële verkenningen: Culturele diversiteit* 5: 9-18.

Ketner, Susan. 2009. Ik denk niet in culturen... ik denk eigenlijk meer in mijn geloof. *Migrantenstudies* 25(1): 73-87.

Ketner, Susan. 2010. *Marokkaanse wortels, Nederlandse grond*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Koning, Martijn de. 2008. *Zoeken naar een 'zuivere' islam*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.

Pels, Trees, Marjan de Gruijter en Fadoua Lahri. 2008. *Jongeren en hun islam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Phalet, Karen. 2004. *Moslim in Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Phalet, Karen, Claudia van Lotringen en Han Entzinger. 2000. *Islam in de multiculturele samenleving*. Universiteit Utrecht.

Stokkom B.A.M. van. 2007. Negatieve beeldvorming over moslims; intolerantie of cultuurconflict? *Justitiële verkenningen: Religie en grondrechten* 1: 50-69.

Wansink H.A. 2007. Tussen populisme en rechts-radicalisme. *Justitiële verkenningen: Vijf jaar na Fortuyn* 2: 68-74.